

Claude Simon'un Gözünden Rusya Fragmanları: *L'Invitation / Davet*¹

Ahmet GÖGERCİN²

Özet

Yazın dünyasının önemli isimlerinin farklı coğrafyalara yaptıkları seyahatlerin ardından kaleme aldıkları metinler, bugün, sadece yazın dünyası için değil, aynı zamanda sosyologlar, antropologlar, tarihçiler, siyaset bilimciler ve kültür araştırmacıları için de önemli başvuru kaynaklarını oluşturmaktadır. Yazar ve sanatçıların diğerlerinden farklı bir duyarlılık ve bakış açısıyla kaleme aldıkları gözlemleri bizlere görünenin altında gizlenen gerçeklikleri ve işleyişlerini gösterirler. Sanatçının imgelemi, bazen gerçekleri gizlese de, soyutlayıp bağlamından koparıyor görünse de, diğer birçok bilim dalının söyleyemediğini ya açıkça dile getirir ya da telkin eder. Bu açıdan bu metinler büyük önem arz etmektedirler. 1986 yılında, Gorbaçov yönetimindeki dönemin Sovyetler Birliği, Kırgızistan'ın Bişkek/Frunze ilinde, Cengiz Aytmatov'un öncülüğünde gerçekleştirilen Issık-Göl Forumu'na aralarında Claude Simon, Arthur Miller, Peter Ustinov, Federico Major, Yaşar Kemal ve Zülfü Livaneli gibi önemli isimlerin bulunduğu 15 sanatçı ve düşünürü davet eder. Çağdaş Fransız yazınının tanınmış isimlerinden, Nobel ödüllü Claude Simon bu gezi boyunca aldığı notları Fransa'ya dönüşünden sonra düzenleyerek *L'Invitation/Davet* ismiyle yayınlar. Simon'un yapıtı, 'Demir Perde'nin ardındaki dünyayı alaycı ve usta bir anlatımla betimlemekte, bugün bile 'kapalı kutu' olarak gizemini koruyan Sovyet rejiminin ve bu coğrafyadaki yaşam biçiminin çarpıcı görünümünü sunmaktadır. Bu çalışmada, metnin anlatı yapısı analiz edilerek, Batılı ve özgür bir aydın olan Claude Simon'un gözünden aktarılan bu yolculuğa ve Gorbaçov yönetimindeki Sovyetler Birliğine ait fragmanlar örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Claude Simon, *L'Invitation*, gezi edebiyatı, çağdaş Fransız romanı, Fransız yazını

Fragments Of Russia From Claude Simon's Perspective: *The Invitation*

Abstract

Texts written by significant names of the literary world after their travels to various geographies are regarded as important sources for not only the world of literature, but also sociologists, anthropologists, historians, political scientists and culture researchers today. Observations of writers and artists, written with a different sensibility and perspective from others', reveal realities hidden under observations and their working processes. Although an artist's imagination sometimes seems to hide the reality and isolate it from its context, it either clearly gives utterance to what many other scientific areas cannot articulate, or it inculcates. In this respect, those texts are of great importance. The Soviet Union under the regimen of Gorbachev invited fifteen artists and philosophers including significant names such as Claude Simon, Arthur Miller, Peter Ustinov, Federico Major, Yaşar Kemal and Zülfü Livaneli to Issyk-Kul Forum, led by Chinghiz Aitmatov, and held in Bishkek, Kirghizstan in 1986. Nobel laureate Claude Simon, one of the most famous names of contemporary French literature, edited and published his travel notes under the title *L'Invitation/The Invitation* upon his return to France. Simon's work depicts the world behind the 'Iron Curtain' with a cynical and ingenious expression, and it presents pictures of the Soviet regime maintaining its enigma as a 'closed box' even today, as well as offering impressive aspects of life style in that geography. The aim of this study is to expose this travel and the Soviet Union fragments under the regimen of Gorbachev from the French viewpoint with examples from the

¹ Bu makale XI. Ulusal Frankofoni Kongresi kapsamında 12 Mayıs 2015 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde sunulan metnin genişletilmiş halidir.

² Yrd. Doç., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı, agog@selcuk.edu.tr

Adres	Address
Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayah Kampüsü - Kırklareli / TÜRKİYE	Kırklareli University, Faculty of Arts and Sciences, Dept. Of Turkish Language and Literature, Kayah Campus - Kırklareli / TURKEY
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com

above-mentioned text, from Claude Simon's perspective as a Western and independent luminary, by researching the narrative structure of the text.

Keywords: Claude Simon, *Invitation*, travel literature, contemporary French novel, French literature

I- Giriş

Tanınmış yazarların yaşadıkları, yapıtlarını ürettikleri ülkelerin dışında başka coğrafyalara yaptıkları yolculuklar ve yazın dünyasına taşıdıkları izlenimleri, sadece yazın dünyası için değil, tarihten siyaset bilimine, toplumbilimden antropolojiye kadar birçok alan ve araştırmacılar için önem taşımaktadır. Günümüzde anlık iletişimi ve bilgi aktarımını sağlayan teknolojik gelişmelere rağmen, dünyayı diğerlerinden farklı gören bir yazarın veya sanatçının izlenimleri, gözlemleri, kendi biçimleri çerçevesinde dile getirdikleri düşünceleri hâlâ büyük değer taşımakta ve konuyla ilgilenenlerin ilgisini çekmektedir. Çünkü onlar dünyayı sıradan insanın algıladığı şekilde değil, somut olanın ardında gizlenen soyut gerçekliği de görerek bir sanatçı duyarlılığıyla haz almamızı sağlayacak şekilde yeniden üretmekte, tülün ardındaki sırrı duyular aracılığıyla hedef kitlelerine aktarmaktadırlar. Kuşkusuz Balzac'ın, Zola'nın yapıtları olmasaydı, bugün XIX. yüzyıl Fransız toplum yaşamı üzerine sahip olduğumuz bilgi ve algıya sahip olmayacak, Baudelaire olmasaydı, dönemin Fransız toplumunun hızla tüm toplum yaşamını etkisini almakta olan modernite karşısında hissettiği kaygıyı tam olarak bilemeyecektik. Belki de bu yüzden, birçok insan, tarihi, insanları, olay ve olguları tarih kitapları aracılığıyla değil, sanat yapıtları, romanlar, sinema filmleri ve diziler aracılığıyla öğrenmeye ve anlamaya çalışmaktadırlar.

1985 yılında, Nobel Edebiyat Ödülü'yle onurlandırılan ve 1991'de yaşama veda eden büyük Fransız yazar Claude Simon'un 1987 yılında Cengiz Aytmatov'un daveti üzerine Sovyetler Birliği'ne yaptığı geziden ve katıldığı Issık-Göl Forumu'ndan edindiği izlenimleri ve aldığı notları düzenleyerek alışlagelmiş biçimiyle oluşturduğu *Davet/L'Invitation* (1987) adlı yapıt da bu bağlamda önem taşımaktadır. Zira toplantıya katılan diğer yazarların sonradan kaleme aldıklarının tersine bambaşka bir görüntü oluşturmakta ve yeni sorular ortaya atmaktadır. İlerde göreceğimiz gibi, örneğin aynı toplantıya katılan Zülfü Livaneli'nin izlenimlerini ve dönemin Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov'la yaptığı görüşmeleri bir araya getirdiği kitabı *Gorbaçov'la Devrim Üzerine Konuşmalar* (2003) kitabında aktardığı izlenim ve duygularla, Simon'un *Davet*'te aktardıkları birbirine tamamiyle zıt düşmektedir; Livaneli, yapıtında söz konusu toplantıya ve olaylara övgüyle ve tümüyle olumlu yaklaşırken, Simon tam tersine ironik ve eleştirel bir dille aktarır şahit olduklarını. Livaneli için, Grobaçov'dan aktardığı sözler aracılığıyla "Perestroyka'yı (yeniden yapılanma) başlatan" toplantı olarak sunulurken (Livaneli, 2003: 9), Simon için yaşananlar sadece "komedi"den ibarettir (bkz. Alphant: 1988a). Claude Simon'un yapıtının ayrıksılığı da tam bu noktada görülür: böylesi büyük ve tüm dünyada dikkat çeken bir faaliyetin ardından önemli sonuçlar beklenmektedir, oysa Simon'un yapıtı bunun tam tersini ortaya koyar: kimsenin kimseyi dinlemediği anlamsız görüşmelerden, üst üste yapılan sıkıcı ve çoğunun dinlenmediği konuşmalardan, sembolik ziyaretler ve ağaç dikme törenlerinden başka bir şey yapılmamıştır. Bu yüzden Nobel'li ünlü yazar forumun sonunda hazırlanan ortak bildirgeyi imzalamak istemez. Öncelikle metin İngilizce hazırlanmıştır, Fransızca olmayan bir metni imzalamayacağını belirtir ve bildirgede yer alan "Hepimizin ölmek zorunda olduğunu biliyoruz, ama bunun olabildiğince geç olmasını arzuluyoruz" gibisinden parçası olmak istemediği cümlelere imza atarak kendisiyle dalga geçilmesini istemez: "Onlara dedim ki, dinleyin, böyle bir şeyi imzalamamam. Geleceğin hasadı üzerine vb. cümlelerle benimle dalga geçilmesini istemiyorum" (Alphan: 1988b).

Simon'un yapıtını bizim için değerli kılan, sadece tarihe tanıklık ediyor olması değil, aynı zamanda, benzerine az rastlanılan, ustaca kurulmuş bir yazınsal metin olmasıdır. Yazar "gizemli" ve "kapalı" bir toplumda gördüklerini saf edebiyata dönüştürmeyi başarır. *Libération*'a verdiği söyleşide, bunun öncelikle "edebi olmaya çalışan bir metin" olduğunu belirtir (Alphan: 1988b). Anlatı boyunca açıkça kendisini ortaya koyup hiçbir düşünceye yer

vermez, yorum yapmaz; yazarın kalemi sadece "kamera" işlevi görür, yolculuk boyunca yaşananları kaydeder, çelişkili, komik, hatta yüklenmeye çalışılan büyük anlama rağmen anlamsız olayları bazen 'genel plan', bazen de 'yakın plan çekim' yaparak okuyucusuna aktarmakla yetinir. Onun adına, dolaylı ve zor anlaşılır bir şekilde oluşturduğu fotografik görüntüler konuşur, yorum yapar ve eleştirir.

II- Issık-Göl Forumu

1986'da, ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un inisiyatifinde, Sovyetler Birliği'nin dönemdeki lideri Gorbaçov, "üçüncü bin yılda dünyanın geleceğini, evrensel ve kalıcı barışın sağlanmasında kültürün önemini" konuşmak üzere, dünyaca tanınan ve her biri kendi alanında önem taşıyan on beş ismi ülkesine davet eder. Katılımcılar şu isimlerden oluşmaktadır: Türkiye'den Yaşar Kemal ve Zülfü Livaneli; Fransa'dan Claude Simon; *Gelecek Şoku* ve *Üçüncü Dalga* kitaplarının yazarı Amerikalı düşünür Allvin Toffler ve eşi Heidi Toffler; Uluslararası Pen Kulüp 2. Başkanı Arthur Miller ve fotoğraf sanatçısı eşi Inge Morath Miller; İspanyol bilim adamı ve eski Milli Eğitim Bakanı Federico Mayor; Kübalı romancı Lisandro Otero; Etiyopyalı ressam Afewerk Tekke; İtalyan bilim adamı ve UNESCO Eğitim Sekreteri Augusto Forti; Hindistan Sanat Akademisi Başkanı ve kompozitör Narayana Menon; Roma Kulübü Başkanı Sir Alexandre King; Amerikalı romancı James Baldwin ve kardeşi aktör David Baldwin; İngiliz aktör ve oyun yazarı Peter Ustinov. Simon yapıtında katılımcı sayısını 15 olarak belirtmesine rağmen, Livaneli'nin kitabında yayınladığı foruma katılanların imzaladığı listeye göre 17 isim görülmektedir. Allvin Toffler ve Arthur Miller'ın eşlerinin de bu listeye dâhil edildiği anlaşılmaktadır (bkz. Livaneli 2003: 50 ve 96). Yaşar Kemal, 1986'da *Hürriyet* gazetesinde yayınlanan "Issık Göl Forumunun önemi" başlıklı yazısında toplantının amacını şöyle açıklar:

Yirmi birinci yüzyıla girerken, dünyamızın geleceği hakkında acaba dünyanın büyük ustaları ne düşünüyorlardı? Bu, salt bir sohbet olacaktı; gündemsiz, koşulsuz, hiçbir yere bağımlı olmadan, salt bir söyleşi olacaktı. Bu toplantıya katılanlar, isterlerse bir bildiri yayınlayacaklar, isterlerse hiçbir sonuca varmadan, sonuç hakkında hiçbir söz söylemeden dağılacaklardı. Sadece bir sohbet. Bir evde, bir yazarın çağrılısı olarak, hiçbir koşula bağlı kalmadan... (aktaran Livaneli 2003: 44-45).

Görüldüğü gibi forum başlangıçta bir yazarın evinde gerçekleşecek basit bir davet olarak planlanmıştır; daha sonra Gorbaçov'un davetlilerle görüşmeyi kabul etmesi üzerine dünyada ses getiren bir olaya dönüşmüştür. Bunun üzerine, 1997'de düzenlenen 2. Issık Göl Forumuna dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de katılmıştır.

1987'deki ilk foruma katılan on beş davetli "*altmış yaş ortalamasında, farklı millet ve mesleklerden gelen, bazılarının ince bir zarafeti yansıttığı, bazılarının da, basın fotoğraflarında görülen türlerden, uluslararası konferans ya da toplantılara katılanlar gibi ölçülü, biraz yorgun, ama hoşnut, belirsiz bir dış görünüşe sahip kişilerden oluşan karmaşık bir grup*" oluşturur (Simon 1987: 10). Yazar kendisiyle yapılan söyleşide, neden kendisinin de bu on beş kişi arasında seçildiği sorulduğunda, açıkça "Nasıl seçildik? Bir sır. Ben, elbette, Nobel'den dolayı seçildim. Diğerleri ise, az ya da çok bildik 'yoldaşlar'dı" (Alphant: 1988b) diye cevap verir.

Türkiye'den katılan Yaşar Kemal ve Zülfü Livaneli'nin olaylara ve forumun amacına yaşadığımız coğrafya ve ideolojik yakınlıkları nedeniyle daha duygusal yaklaşımları görülmektedir. Yaşar Kemal'in Kırgızistan Yazarlar Birliği'nde yaptığı konuşmada, "*Dokuz yüz yıl önce, yüz yıl süren bir yolculukla ayrılmış, dört saatte geri dönmüştük*" sözleri yazarlarımızın konuya yaklaşımlarını ve Batılı yazarlardan ayrılan yönlerini açıkça göstermektedir (aktaran Livaneli 2003: 50). Forum, Batılı yazarlar için, tehlikeli bir imparatorluk olan Sovyetler Birliği ve Simon'un ifadesiyle "*üçüncü sınıf filmlerde tüm dişlerini göstererek gülümseyen emekli kovboy*" (Simon 1987: 71) Ronald Reagan'ın yönettiği Amerika'nın sahip olduğu nükleer silahlardan dolayı insanlığın geleceğini tehlikeye atacak gelişmeleri önlemek için atılmış bir adım gibi görülse de, yazarlarımız için, Cengiz

Aytmatov'un *Beyaz Gemi* romanında anlattığı 'Boynuzlu Maral Ana Efsanesi'nin gerçekleşmesinden başka bir şey değildir; Yaşar Kemal'in dediği gibi, Boynuzlu Maral Ana'nın çocukları "dokuz yüz önce, yüz yılda terk ettikleri coğrafyaya, dört saatte geri dönmüşlerdir".³

III- *Davet / L'invitation*

Öncelikle, yapıtın hem içerik hem biçim bağlamında daha iyi anlaşılabilmesi için, yazarın metinlerini oluşturma yönteminden biraz bahsetmek faydalı olacaktır. Simon'un üslubunun alışlagelmiş anlatı yöntemlerinin hiçbirine benzemediğini, içinde yer aldığı Yeni Roman grubu içinde dahi ayrıksı, kendine özgü bir yere sahip olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Proust, Joyce, William Faulkner, Dos Passos gibi büyük yazarların etkisiyle 'bilinçakışı' tekniğini kullanmakla birlikte, anlatacağı olay ve olguları düzenleme biçimiyle hepsinden ayrılmaktadır. Claude Simon için, saatlerin gösterdiği normal zaman akışı içinde hikâye anlatmanın imkânı yoktur; ona göre çağımızda hâlâ 'Balzacvâri' bir anlatı biçiminde direnmek faydasızdır. Metnin kendisini sorgulamaya başladığı bir ortamda, onun yapıtları Georges Jean'ın ifadesiyle "anlatmanın imkânsızlığının roman"larına dönüşür (bkz. Jean, 1971: 186). Aynı şekilde, birçok çağdaşı gibi, sanatsal kaygılarla bir metin oluşturma da mümkün değildir; çünkü o bir sanatçı gibi değil, daha çok bir 'zanaatkâr' gibi çalışarak metnini oluşturur ve yaptığı işi de 'yazmak' olarak değil 'yapmak' olarak tanımlar. Nobel Ödülünü almasının ardından, Stockholm'de yaptığı konuşmada, Paul Valéry'nin ünlü sözü, "Söylemek istemedim, yapmak istedim" sözüne atıfta bulunarak kendi yazın anlayışını ifade eder (bkz. Simon, 1986: 23). Bu Sözü sık sık tekrarlayarak "yazacak bir şeyi olmadığını, ama yapacak şeyleri" olduğunu belirtir. Kendisi de özellikle Proust'un Albertine deneyiminden hareketle Fransızca "fabriquer" fiilini kullanır; tıpkı bir atölye işçisi gibi, oluşturduğu farklı parçaları bir araya getirerek, yeni, yamalı bir bütün oluşturur. Zaten bu konuda kendisi de sık sık Levi-Strauss'un 'bricolage' (zanaatkârlık/ufak tefek işler yapma) tanımından etkilendiğini ve metinlerini bu şekilde oluşturduğunu belirtir. Onun için, klasik örneklerinde olduğu gibi, kesintisiz, sürekli akıp giden ve belli bir sonuca ulaşan romanlar yazmak mümkün değildir; çünkü onun yazma gücü "çağrışım"lardan (assonance) ve "uyartı"lardan (stimulus) gelir (bkz. Armel, 1990: 99). Onun için dış dünyaya açılan kameranın (göz) algıladığı uyartı ve çağrışım hikâyenin geleceğini belirler ve oluşturulan anlık görüntüler sonunda yan yana gelerek, bizzat yazar tarafından düzenlenerek anlamlı ama çözmesi ve yeniden algılaması zor, okurdan entelektüel çaba isteyen bir bütün oluştururlar. Bu 'uyartı' ve 'çağrışım'ın her biri 'görüntü'ye dönüşür ve bu görüntülerin kurgulanması (montage) sonucunda asıl anlam/ileti oluşur.

Zaten yapıtın yazılış evresi bunu doğrulamaktadır: yazar, *Davet*'in yayınlanmasının ardından bir gazetenin kendisiyle yaptığı söyleşide, yapıtın oluşum sürecini şöyle anlatır:

³ Cengiz Aytmatov'un söz konusu forumu neden Issık Göl çevresinde düzenlediğini anlamak için *Beyaz Gemi* romanında anlattığı Maral Ana efsanesine kısa bir göz atmak yeterlidir. Aynı zamanda yazarlarımızın da neden bu forumdan bu kadar etkilendikleri daha iyi anlaşılacaktır. Masalda tüm halkı yok edilen iki Kırgız çocuk Maral Ana olarak isimlendirdikleri bir geyik tarafından kurtarılırlar ve bu iki çocuk sayesinde Kırgız halkı eskisinden daha güçlü olarak yeniden ortaya çıkar: "Sonunda bir gün Boynuzlu Maral Ana çocukları Issık Göl'e ulaştırdı. Bir tepenin üzerine çıkıp hayran hayran baktılar: Her taraf karlı sıradağlarla, yeşil ormanlarla kaplıydı. Yeşil ormanla kaplı dağların arasından gözalabildiğine bir deniz uzanıyordu. Bu denizin koyu mavi yüzeyinde beyaz dalgalar konuşuyordu. Rüzgâr bu dalgaları çok uzaklardan getiriyor, çok uzaklara götürüyordu. Issık Göl'dü bu. (...) / -İşte yeni yurdunuz burasıdır, dedi Boynuzlu Maral Ana. Artık burada yaşayacak, ekin ekecek, balık avlayacak, hayvan yetiştireceksiniz. Orada, barış ve huzur içinde, binlerce yıl yaşayın. Soyunuz, nesliniz çoğalsın, her tarafa yayılsın. Sizden gelenler sizin dilinizi hiç unutmazlar. Analarının, babalarının diliyle konuşmaktan, şarkı söylemekten zevk alsınlar. İnsan gibi yaşayın. Ben her zaman sizinle, sizin çocuklarınızla, sizin torunlarınızla beraber olacağım. Gelecek zamanlarda hep sizinle olacağım. / İşte böylece, bir kız ve bir erkek çocuktan ibaret olan son Kırgızlar, ebedi ve kutsal Issık Göl'ün kıyısında kendilerine yeni bir vatan kurdular" (Aytmatov, 2013: 64).

Son ilkbaharda bir ameliyat geçirmek zorunda kaldım ve kendime gelmem uzun sürdü. Bu yüzden kendimi birden yarıda bırakmak zorunda kaldığım kitaba vermek istemiyordum (ya da veremiyordum). Yine de, yazmadan geçen bu uzun dönemden sonra, kendimi bulmaya ihtiyacım vardı. Kâğıtlarımı karıştırırken, Sovyetler Birliği'ne yaptığım bu gezi sırasında aldığım notlarla karşılaştım ve onları, başka bir şey için değil de, alışkanlıklarımı geri kazanabilmek için daha temiz bir şekilde yeniden yazmaya başladım. Birkaç sayfasını karıma gösterdim: bana "Güzel. Devam et!" dedi. Ben de devam ettim... (Alphan: 1988b).

Simon'un bu kısa ama yoğun yapıtı, Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov'un on beş davetliyi Kremlin sarayında kabul edişiyile başlar ve Gorbaçov'dan önceki Sovyet lider Çernenko'nun bir yıl önce gerçekleşen cenaze törenine ait görüntülerle son bulur. Çernenko'nun cenaze töreni televizyondan canlı yayınlanmıştır ve o sırada Finlandiya'da olan yazar bu görüntülerden derinden etkilenmiştir. Aynı söyleşisinde, bu tür askeri törenleri çok sevdiğini içtenlikle belirtir (Alphan: 1988b). Simon'un bu düzenlemeyi bilinçli bir şekilde yaptığı açıkça görülüyor: yapıtın, yeni liderin anlatı boyunca sık sık okuyucunun karşısına çıkan görüntüsünün ardından, adı verilmeden önceki liderin cenaze töreniyle son bulması farklı anlamlara açılıyor. Simon, anlatı içerisinde de görüldüğü gibi, hiçbir lideri öncekinden ayırmıyor ve daha başta onu da diğerlerinin, ölmüşlerin arasında görerek, sahip olduğu, "ağızından çıkacak tek bir kelimeyle dünyanın yarısını yok edebilecek" büyük güce rağmen ölümlülüğüne dikkat çekiyor.

Anlatı boyunca, on beş davetlinin kendilerine dayatılan, bazen nedenlerini anlamakta güçlük çektikleri programları ve katıldıkları faaliyetler ironik bir dille okuyucuya aktarılır, ama sık sık Gorbaçov'un onları karşıladığı ve görüştüğü ana geri dönülerek yolculuğun en önemli noktası güncel tutulur.

Kitap, sinemasal ifadeyle dokuz 'sekans'tan ve bunları meydana getiren 'plan'lardan oluşur. Sekiz ile dokuzuncu sekansların arasında da farklı bağımsız planlardan oluşan bir planlar kümesi bulunur. Bu sekansların sıralanışı da ayrıca ilginç bir düzen oluşturmaktadır ve okuyucunun hemen dikkatini çekmektedir: anlatı Rus Genel Sekreter'in dünyanın değişik ülkelerinden gelen ünlü davetlilerini Kremlin Sarayı'nda kabul edişini anlatan sekansla başlar ve geziyi ilgilendiren diğer 'görüntü'lerin aktarıldığı her sekanstan sonra bu ilk ve ana görüntüye dönülür. Böylelikle, Gorbaçov'un davetlileri kabul ettiği, konuşmaların yapıldığı ve yazarın "ihtiyar dansöz" olarak nitelediği Maïa Pilisetskaya'nın Bolşoy Tiyatrosu'nda Çehov'un *Martı*'sını dansıyla yorumladığı anlar⁴ sekanslarla birlikte gelişir ve tamamlanır. Simon, bu anları tek bir bütün olarak anlatmak yerine 'parçalı' (fragmentaire) bir anlatı tekniği kullanarak tüm yapıta yayar ve anlatının Moskova yakasını oluşturan olayları ünlü toplantının yapıldığı Kırgızistan-Bişkek⁵ kısmını oluşturan olaylarla iç içe sunar okuyucusuna.

Claude Simon sinemasal tekniklerden oldukça etkilenmiştir, bunu kendisiyle yapılan söyleşilerde sık sık dile getirir. Ancak onun bu teknikleri kullanma biçimi bir yerde sinemasal akışı durdurur, Duras'ın *L'Amant* adlı romanında olduğu gibi, görüntüleri dondurarak birer fotoğrafa dönüştürür. Simon'un tekniğinin özü bu görüntülerin ilişki içine sokularak bir bütüne dönüştürülmesinde yatar. Jean Ricardou, *Colloque de Cerisy*'de Simon üzerine yapılan tartışmalarda, onun romanlarının ortak özelliğinin 'iki zıt işlev'in (le double

⁴ Yazar kitabın yayınlanışının ardından kendisiyle yapılan söyleşide, o sıralarda altmış yaşlarında olan Maïa Pilisetskaya'yı kastettiği bu "ihtiyar dansöz" konusunda ironik bir şekilde şunları söyler: "Aldığım eğitime rağmen, Bolşoy'da sergilenen Çehov'un *Martı* oyununun balesini izlerken gülmekten kendimi alamadım. Benim gibi siz de *Martı*'yı biliyorsunuz, sessizlikle, söylenmeyenle, telkin edilenle kurulan bir oyundur. Bundan bir bale yapmak, bu ilginçti, gerçekten ilginçti" (Alphan, 1988).

⁵ Bişkek ismi kitapta Frounze (Frunze) olarak geçer. Frounze, şehrin Sovyetler Birliği dönemindeki adıdır ve bu adı, Lenin'in yakın arkadaşı ünlü bir general olan Mihail Vasilyeviç Frunze'den almıştır. 1922'de ülkemizi ziyaret eden Frunze'nin Taksim'de de heykeli bulunmaktadır.

fonctionnement) aynı anda işlemesi olduğunu belirtir: 'parçalanmışlık' (fragmentation) ve 'eklemlenme (articulation) (bkz. Ricardou,1986: 15-16). Simon, bu yapıtında da aynı tekniği kullanır: anlatmak istediklerini parçalara ayırır, sonra onları ilk bakışta çok da düzenli görünmeyen bir sıra içinde yan yana getirir. Olayların hem Moskova hem de Bişkek kısmına ait fragmanlar ardışık bir şekilde sıralanır ve sayfalar ilerledikçe bu parçalı görüntüler birbirine eklenerek yazarın Rusya yolculuğuna ait üç kanatlı bir resim oluştururlar. Karşımızda duran, titiz bir 'montaj' çalışmasıyla düzenlenmiş bir tür 'kolaj' resimdir. Bu bağlamda, Jacqueline Piaget yazarın yöntemini hakkında konuşurken, haklı olarak Simon'un romanlarını "dağınık bırakılmış dev yapbozlar" (puzzle) olarak kurguladığını belirtir (Piaget, 1985).

Matematikten aldığı ve birçok romanına uyguladığı 'kümeler teorisi'ni bu romanına da uygular. Moskova kümesi, Bişkek kümesi ve dış olayların anlatıldığı bir üçüncü küme gibi kümeler oluşturur. Bu kümeleri sekanslar aracılığıyla ayrı ayrı oluşturur, ama bu farklı kümelerde oluşturduğu benzer planlarla da hepsini ilişkiye sokar. Böylelikle, her küme hem bağımsız olarak var olur, hem de diğer kümelerle zorunlu bir ilişki içine girmiş olur. Konunun *Triptyque*'teki uygulamasından bahsederken şöyle açıklar kendi kullanımını: "Elimde üç farklı küme vardı: A, B, C ya da diyelim ki –aralarında açıkça hiçbir bağ olmayan- kır kümesi, şehir kümesi, deniz kıyısı kümesi ve ne tür biçimsel ilişkilerin onları bir araya getirebileceğimi ve matematikte olduğu, matematiğin de tıpkı yazın dili gibi kendini has bir özgüllüğü olduğunu unutmadan nasıl birbirlerine eklenecekleri/bir araya geleceklerini bulmaya çalıştım" (Elaho, 2006: 9).

Simon'un kümeler teorisi kullanımının daha anlaşılır olması için kitaptan bir örnek vermek gerekirse: daha önce de belirttiğimiz gibi yazar Moskova ve Bişkek kümeleri başta olmak üzere bağımsız kümeler oluşturur ve benzer planlarla/görüntülerle bu kümeleri birbiriyle ilişki içine sokar. Örneğin, isimleri hiçbir zaman açıkça söylenmeyen, sadece 'antonomase', 'périphrase' gibi söz sanatlarıyla ima edilen davetlilerin ve dünyanın en güçlü iki liderinin (Gorbaçov ve Reagan) farklı kümelerdeki benzer betimlemeleriyle oluşturulan görüntüleri aracılığıyla bu ilişki sağlanır ve yapıtı oluşturan tüm bağımsız unsurlar bu şekilde birbirine bağlanmış olurlar.

Davet, geleneksel okurun alıştığı bir metin değildir; hiçbir şey açıkça belirtilmez, hiçbir özel isim verilmez, 'périphrase', 'antonomase' gibi söz sanatlarına başvurularak her şey okuyucunun entelektüel algısına bırakılır. Metin içerisinde, ne toplantıya katılan on beş davetlinin ismi, ne de sık sık gönderme yapılan dünyanın en güçlü iki adamı Gorbaçov ve Reagan'ın ismi asla anılmaz. Ama dikkatli okur benzetmeler, çağrışımlar arasında onları hemen fark eder: "Dünyanın en güçlü adamlarından biri", "ağzından çıkacak tek kelimeyle dünyanın yarısını yok edebilecek kişi" Gorbaçov'dan başkası değildir (ss. 14, 69); "dünyanın öbür yarısını yok edebilecek, üçüncü sınıf filmlerde tüm dişlerini göstererek at koşuran emekli kovboy" da Reagan'dan başkası değildir (ss. 13, 69, 79). Benzer şekilde, sık sık adı geçen "Sinemanın Neron'u" (ss. 13, 51, 55, 79) ya da "Nubienli galadyatör" (ss. 11, 13, 28, 29, 30, 56, 68) davetliler arasında yer alan Peter Ustinov'dan, "dünyanın en güzel kızının ikinci kocası" (ss. 13,65) Marylin Monroe'nun ikinci eşi Arthur Miller'dan, "siyah düetistler" (ss. 11, 26) biri romancı, diğeri aktör Amerikalı siyahi kardeşler James Baldwin ve David Baldwin'den başkası değildir.

Claude Simon'un anlatısı gördüklerini detaycı bir betimlemeyle anlatmasından oluşur. Onun romanlarında her şey, *Pharsale Savaşı* adlı romanında kullandığı bir ifadeyle, "gören bir hafıza"nın "mémoire qui voit" ve "görebilen bir kulağın" "oreille qui peut voir" aracılığıyla aktarılır metne (Simon, 1969: 86 ve 87). Ama onun betimlemeleri bize ilgi çekici bir olayı, gizemli bir şeyi açıklamaz; göstermekle yetinir, gördüklerindeki anlamsızlığı ve ironiyi aktarır. Simon, bir söyleşisinde, tıpkı Rusya gezisinde olduğu gibi, can sıkıcı ve anlamsız olayların yaşandığı ortamlarda ne yaptığı sorulduğunda "Bakıyorum" diye cevap verir ve "asla sıkılmadığımı, bundan haz aldığımı" dile getirir (Alphan: 1988b). Çünkü onun yazınsal üretimi bütünüyle bakışa bağlıdır ve onun için "orada olmak" ve "bakmak/görmek" yeterlidir; gerisi "gören gözle yazan elin işbirliğine" kalmıştır. Balzac "Tek tutkum görmek oldu. Görmek de

bilmek değil midir?" (aktaran Dällenbach, 1988: 47) diye sorar; onun bu kesinlemesi Simon için de geçerlidir: o bilgiye "görme" duyusu aracılığıyla ulaşır. Zaten kendisi de sık sık hep ressam olmak istediğini, denediğini ama ama daha baştan "başarısız bir ressam" olduğunu yineler (Knupp, 1969: 180). Bir söyleşisinde, "bütün kitaplarını bir tablo yapar gibi yazdığını, her tablunun da öncelikle bir kompozisyon" olduğunu belirtir (Sykes, 1979: 7).⁶ Yazarın aynı zamanda bir fotoğraf sanatçısı olduğunu ve kişisel sergiler açtığını da hatırlarsak, 'görme' eyleminin onun yazın anlayışındaki önemi daha iyi anlaşılır. Zülfü Livaneli'nin tanıklığı sayesinde, Issık-Göl Forumu sırasında da sürekli fotoğraf çektiğini, gördüklerini kayda aldığını biliyoruz: "Yanımda Claude Simon, hem fotoğraf çekiyor hem de atlara hayran kaldığını, ama küçük kuşları yakalayan yırtıcı kuş oyununu çok vahşi bulduğunu anlatıyordu" (Livaneli, 2003: 67).

Kitap boyunca karşımıza çıkan hemen her parça/fragman daha çok Sovyetler Birliği olmak üzere, dünyayı yöneten iki büyük güce karşı ironik bir eleştiri ortaya koyar. Kameraya dönüşen kalem, gezi boyunca normal ve anlamlı gösterilmeye çalışılanlardaki anlamsızlığı ve düzensizliği okuyucunun düşünce perdesinde yeniden gösterir. Onun zaman zaman kızgınlığa varan acımasız alayından sadece Gorbaçov, Reagan, Stalin ya da diğer Rus yetkililer değil, aynı zamanda kendisiyle birlikte orada bulunan, dünyanın değişik coğrafyalarından gelmiş, her biri kendi alanında tanınmış diğer davetliler de nasibini alır. Bunların içinde özellikle "siyah düetistler" ya da "vaizler", "dünyanın en güzel kadınının ikinci eşi", "sinemada Neron rolünü oynayan Gladyatör", "Orta Asya'nın Tolstoy'u" Simon'un objectifine en fazla takılanlar arasında yer alırlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, hiçbir özel isim verilmez, betimlemeler ve çağrışımlar yoluyla, söz sanatları aracılığıyla gerçek kişilere gönderme yapılır. Kuşku yok ki, "*Üçüncü sınıf filmlerde bütün dişlerini göstererek gülerken at koşturan emekli kovboy*" (Simon, 1987: 13) betimlemesi Reagan isminin açıkça anılmasından çok daha etkili olmaktadır ve metne olağanüstü bir yazınsal güzellik katmaktadır. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi, aynı zamanda sorumlu bir entelektüel ve bir yazar olarak da düşüncesini korkusuzca dile getirmekte, eleştirilerini aktarmakta, ama bunu yaparken ustaca bir yöntemle estetiğin kendisine sağladığı tüm imkânlardan yararlanmakta ve metnini basit bir gezi yazısı ya da kaba bir eleştiri yazısı tuzağına düşmekten kurtarmaktadır:

Tek bir kelimeyle dünyanın yarısını yok edebilecek diğer devlet başkanı ile bir görüşmeden geliyordu: Aynı zamanda bir aktör, bu göreve yeteneklerinden, özel donanımından dolayı değil; üçüncü sınıf filmlerde, bütün dişlerini göstererek gülerken, bir kovboy şapkası altında at koşturduğu için bu göreve gelmiş bir adam (Simon, 1987: 13).

Kuşkusuz, Simon'un yapıtını daha detaylı bir şekilde analiz edebilmek için bu çalışmanın sınırları çok yetersiz kalmaktadır. Konunun ve metnin yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için, yapıtta yer alan farklı kümelerle ait daha fazla örnekçenin çalışmamıza aktarılması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu yüzden, hazırlamakta olduğumuz daha uzun soluklu bir çalışmada "saf yazınsal metinlere" güzel bir örnek oluşturan Simon'un son dönem yapıtları arasında yer alan bu kitabı daha ayrıntılı ele alınarak "parçalı anlatı" yapısı detaylı bir şekilde incelenecek, Simon'un burada 'yapmaya' çalıştığı Sovyetler Birliği'ne yapılan bu gezinin 'resmi' bütün olarak gösterilmeye çalışılacaktır.

⁶ Diğer Yeni Romancılarda olduğu gibi Simon'un yapıtlarında da sinema tekniklerinin büyük etkisi görülür. Onun yapmak istediği tabloyu gerçekleştirmesinde en büyük yardımcıları başta çekim açıları olmak üzere, sinemaya özgü teknilerdir: Bu konuda şöyle der: "Hiç kuşkusuz, soyuttan ziyade somut olana çok daha duyarlı olan bir düşünceyle, romanlarımı sadece anlatıcı ya da anlatıcıların uzamda işgal ettikleri konularını sürekli olarak belirleyerek yazabilirim (görüş açısı, uzaklık, betimlenen sahneye göre hareketlilik –veya tercih edilirse bir başka ifadeyle: kamera açıları [angle de prises de vues], omuz çekimi [gros plan], boy çekimi [plan moyen], panoramik çekim [plan panoramique], sabit çekim [plan fixe], kaydırmalı çekim [plan en travelling] vs.)" (aktaran Bonhomme, 2005: 12).

IV- Sonuç

Yazarın son dönem yapıtlarından biri olan *Davet*, ince yapısıyla, alıştığımız hacimli diğer Simon romanlarından ayrılır, ancak anlatı yapısı bakımından onlarla birleşir. Yazar bu kısa romanında, Sovyetler Birliği'ne yapmış olduğu yolculuğa ait izlenimleri bildik biçimiyle aktarır okuruna. 'Parçalı' bir anlatı tekniği kullanır ve ustaca bir 'montaj' çalışmasıyla onları birleştirir. Metin, Ricardou'nun da analiz ettiği gibi, önce parçalanır (fragmentation), sonra da yeniden birbirine eklemlenir (articulation). Yazarın biçiminin özgünlüğü de anlatı yapısını oluşturan bu "iki zıt işlevin" aynı anda işleminde yatmaktadır.

Sinema ve resim sanatından oldukça etkilenen yazar, diğer yapıtlarında olduğu gibi bu yapıtında da bu tekniklerden fazlaca faydalanır. Sinemaya özgü çekim açılarından, 'plan' ve 'sekans'lardan faydalanarak bize, diğer gezi anlatılarında alışık olmadığımız şekilde, Sovyet Rusya'ya yapılan bu yolculuğa ait bağımsız parçalara ayrılmış, ama sonradan ilişkiye sokularak bir bütünü oluşturan parçalar/fragmanlar sunarak yazılı bir 'yapboz' oluşturur.

Davet'in bir diğer önemli farklılığı da, eleştirel yapısından kaynaklanmaktadır. Kelimeler aracılığıyla oluşturduğu bu 'resim', aynı toplantıya katılan ve toplantıyı yücelten Zülfü Livaneli ve Yaşar Kemal gibi yazarların tersine, 'ironik', 'alaycı' görüntüler sunar bizlere. Hemen her fragman yazarın ironik ve eleştirel bakışıyla oluşturulmuştur. Bu yönüyle, sadece yazınsal bir anlatı olmanın ötesinde, tarihsel bir olaya karşı yöneltilen, diğerlerinin söylediklerini altüst eden bir türk eleştiri kitabına da dönüşmektedir.

Kaynakça

- Aliette, A. (1990). Le passé récomposé. *Magazine Littéraire*. n. 275. 96-103.
- Alphan, M. (1988a). Simon l'invité. *Libération*. 6 Janvier.
- Alphan, M. (1988b). J'ai deux souvenirs d'intense fatigue: la guerre et le Nobel. *Libération*. 6 Janvier.
- Aytmatov, C. (2013). *Beyaz Gemi*. çev. Refik Özdek. 35. Bs. İstanbul: Ötüken.
- Bonhomme, B. (2005). *Claude Simon, L'écriture Cinématographique*. Paris: Editions L'Harmattan.
- Dällenbach, L. (1988). *Claude Simon*. Paris: Editions du Seuil.
- Elaho, R.- O. (2006). Claude Simon ile söyleşi. çev. Ahmet Gögercin. *Damar*. Kasım. s. 188. 8-13.
- Jean, G. (1971). *Le Roman*. Paris: Editions du Seuil.
- Knupp, B.-L. (1969). Interview avec Claude Simon. *Kentucky Romance Quarterl*. n. 16. 179-190.
- Livaneli, Z. (2003). *Gorbaçov'la Devrim Üzerine Konuşmalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Piaget, J. (1985). Claude Simon Prix Nobel de Littérature. *Le Monde*. 18 Octobre.
- Ricardou, J. (1986). sous la direction de. *Lire Claude Simon*. Paris: Les Impressions Nouvelles.
- Simon, Cl. (1969). *La Bataille de Pharsale*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Simon, Cl. (1986). *Discours de Stockholm*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Simon, Cl. (1987). *L'Invitation*. Paris: Les Editions de Minuit.
- Sykes, S. (1979). *Les Romans de Claude Simon*. Paris: Les Editions de Minuit.